Ruokaosasto/Markkinayksikkö VN/4326/2022

*Valtiovarainvaliokunnan **maatalousjaosto***
Eduskunta

Viite Maatalousjaosto perjantai 28.10.2022 klo 08.00 / HE 154/2022 vp / Lausuntopyyntö

TEEMA: RUOKAKETJUN KEHITTÄMINEN ML. KÄYNNISSÄ OLEVAT OHJELMAT SEKÄ LUONNONTUOTEALAN EDISTÄMINEN

Momentti 30.20.47: ruokaketjun kehittäminen (siirtomääräraha 3 v)

Talousarvioesityksessä momentille esitetään myönnettäväksi 2 287 000 euroa. Määrärahaa käytetään ruokapoliittisen selonteon tavoitteita tukevien kansallisten tai kansainvälisten toimenpiteiden rahoittamiseen. Määrärahalla tuetaan lisäksi luomualan ja lähiruoan kehittämisohjelmien mukaisia toimenpiteitä sekä luonnontuotealan kehittämistä. Lisäksi määrärahalla tuetaan ruokaketjun ja maatalouden markkinoita koskevia kehittämis- ja kokeiluhankkeita uusien innovaatioiden kehittämiseksi. Määrärahalla tuetaan myös hallitusohjelman tavoitteita ilmastoruokaohjelman valmistelusta ja toimeenpanosta sekä elintarvikesektorin kauppataseen parantamisesta mm. viennin edellytyksiä vahvistamalla.

Määrärahalla voidaan rahoittaa hankkeita, kilpailutettuja hankintoja tai suorahankintoja sekä kulutusmenoja, kuten palkkoja, palkkioita, selvityksiä, messuja ja seminaareja. Ruokavirasto vastaa hankkeiden hausta, maksatuksista ja valvonnoista. Hankkeet myönnetään erityisavustuksina.

Määrärahan toimenpitein pyritään vaikuttamaan ruokasektorin toimintaympäristöön ja kehittymisedellytyksiin, ja tätä kautta parantamaan koko ruokajärjestelmän kestävyyttä sekä toiminta- ja kilpailukykyä.

Luonnontuoteala

Arktiset Aromit ry toteuttaa eduskunnan vuoden 2021 budjetin määrärahalisäyksellä ajalla 11/2021 – 10/2023 **”**Luonnosta kestävästi ja vastuullisesti II” -nimistä hanketta. Hankkeen tavoitteina on edistää alaan liittyvää yritystoimintaa, kannustaa luonnontuotteiden talteenottoon ja käyttöön, lisätä tietoisuutta luonnon ja luonnontuotteiden tarjoamista terveys- ja hyvinvointivaikutuksista sekä lisätä toimialarajapinnat ylittävää yhteistyötä. Hankkeen valtionavustus on suuruudeltaan 200 000 euroa.

Pro Pakuri ry toteuttaa vuoden 2022 budjetin eduskunnan määrärahalisäyksellä ajanjaksolla 05/2022-08/2024 ”Suomalaisten pakurikääpä- ja muiden erikoissienituotteiden taloudellisen potentiaalin edistäminen” -nimistä hanketta. Hankkeen tavoitteena on kasvattaa pakurin viljely- ja viljelijämäärää sekä kehittää pakuriviennin edellytyksiä muun muassa tuottamalla opasaineistoa, kouluttamalla metsänomistajia ja tiedottamalla alan tutkimustuloksista. Hankkeen valtionavustus on suuruudeltaan 100 000 euroa.

Luonnontuotealan valtakunnallista työtä koordinoidaan ajalla 11/2021-11/2024 maa- ja metsätalousministeriön rahoittamassa ”Lähiruokaa, luomua ja luonnontuotteita – Ruokasektorin koordinaatiohankkeessa”. Se kokoaa yhteen luonnontuotealan sekä luomu- ja lähiruokasektorin ja nivoo ne yhteen muun ruokasektorin kehittämisen kanssa. Hankkeessa muun muassa päivitetään luonnontuotealan toimintaohjelma.

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnoiman EU-osarahoitteisen maaseudun kehittämisohjelman ja 2023-27 toimeenpantavan CAP-suunnitelman yritys- ja hanketuet antavat merkittäviä mahdollisuuksia myös

luonnontuotealan kehittämiselle. Ne mahdollistavat erilaisia tiedotus- ja yhteistyöhankkeita sekä mikro- ja pienyritysten yritys- ja yritysryhmäkohtaisia kehittämistoimia.

Luomuluonnontuotteet ovat tärkeä osa luonnontuotesektoriamme. Maa- ja metsätalousministeriö on rahoittanut Metsäkeskuksen metsään.fi -järjestelmän kehittämistä sellaiseksi, että metsänomistajat voivat ilmoittaa luomualueitaan sen kautta. Luomukeruualueiden lisäämiseksi ministeriö myös rahoittaa Suomen metsäkeskuksen *Luomua metsäluonnosta* -viestintähanketta ajanjaksolla 6/2020 - 05/2023. Hankkeessa tuotetaan luomusertifioinnista viestintämateriaalia, toteutetaan monikanavainen viestintäkampanja sekä viestintätoimia kohderyhmille (kuten luonnontuote- ja metsäalan alan eri toimijat, metsänomistajat ja yritykset). Lisäksi maa- ja metsätalousministeriö teetti selvityksen, jonka tavoitteena oli analysoida metsien luomusertifioinnin nykytilaa metsäomistajien näkökulmasta ja arvioida ja analysoida metsänomistajien suhtautumista luomusertifiointiin olemassa olevan tutkimus- ja selvitystiedon valossa. Selvityksessä haettiin ratkaisuja siihen, miten järjestelmää kehitetään metsäomistajille houkuttelevammaksi, jotta nykyistä useammat metsänomistajat saadaan liittymään luonnontuotteiden luomusertifiointiin. Maa- ja metsätalousministeriö on myös asettanut luomuohjelman toimeenpanon tueksi työryhmiä, joista luomukeruualueen kasvattamisen ryhmä etsii keinoja luomukeruualueiden lisäämiseksi.

Luomualan kehittäminen

Hallitusohjelman mukaan ”Lisätään kotimaisten luomutuotteiden osuutta ruuantuotannossa, elintarvikejalostuksessa, kotimaan kulutuksessa ja viennissä”. Maa- ja metsätalousministeriö julkaisi kesäkuussa 2021 päivitetyn Luomu 2.0 –kehittämisohjelman. Luomuohjelman tavoitteena on muun muassa lisätä luomutuotantoa ja –kysyntää ml. ammattikeittiöt, vientiä ja tuotteiden valikoimaa, nostaa jalostusastetta ja kehittää luomualan osaamista, lainsäädäntöä ja valvontaa. Lisäksi tavoitellaan luomuvesiviljelyn käynnistämistä ja luomukeruutuotannon lisäämistä. Ohjelmaa tarkentava luomualan toimijoiden kanssa valmisteltu toimenpidesuunnitelma valmistuu vuoden 2022 syksyn aikana.

EU:n maatalouspolitiikan uudistuksessa ja EU:n Pellolta pöytään -strategiassa ympäristö- ja ilmastoasiat ovat keskiössä. Luomutuotannon periaatteet sopivat hyvin yhteen ympäristö- ja ilmastotoimien kanssa. Pellolta pöytään –strategian tavoitteena on nostaa EU:n luomutuotanto 25 %:iin viljelyalasta vuoteen 2030 mennessä. Euroopan komissio julkaisi maaliskuussa 2021 luonnonmukaista tuotantoa koskevan toimintasuunnitelman, mikä perustuu Euroopan Vihreän kehityksen ohjelmaan, Biodiversiteetti -strategiaan ja Pellolta pöytään –strategiaan.

Luomuohjelman toteuttamiseen ei ole käytettävissä erillismäärärahaa. Vuoden 2023 momentin määrärahaa voidaan käyttää luomuohjelman tavoitteiden ja toimenpidesuunnitelman esitysten eteenpäin viemiseen.

Luomuinstituutti

Luomuinstituutin rahoitus sisältyy Luonnonvarakeskuksen toimintamenot -momentille 30.01.05.

Lähiruoka

Lähiruokaohjelman päivitys julkaistiin keväällä 2021. Ohjelman tavoitteena on lisätä ja monipuolistaa lähiruoan tuotantoa ja valikoimia, lisätä sen käyttöä ammattikeittiöissä, kehittää lainsäädäntöä, neuvontaa ja tutkimusta ja lisätä toimijoiden yhteistyötä ja ruuan arvostusta.

Lähiruokaohjelman toteuttamiseen ei ole käytettävissä erillismäärärahaa, vaan ohjelmaa toteutetaan erityisesti maaseutuohjelman alueellisin varoin. Momentilta 30.20.47 rahoitetaan erityisesti ohjelmaa tukevia, ja kaikkien toimijoiden käytössä olevia lähiruuan tilastoja, selvityksiä, tiedottamista jne. Tällä hetkellä on käynnissä myös Luonnonvarakeskuksen yhdessä VTT:n kanssa toteuttama projekti, jossa valmistellaan elintarvikealan pk-yrityksille niiden riskien- ja jatkuvuudenhallintaan liittyvää opasaineistoa.

Luomu- ja lähiruoka, julkiset hankinnat ja ruokapalveluiden vastuullisuus

Maa- ja metsätalousministeriöön palkattu määräaikainen (2019-2023) hankintalähettiläs tukee sekä hallitusohjelman että luomu- ja lähiruokaohjelmien tavoitteita luomu- ja lähiruuan lisäämiseksi julkisissa elintarvikehankinnoissa. Hankintalähettilään tehtävänä on muun muassa neuvoa ja kannustaa toimijoita vastuullisten elintarvikehankintakriteerien käytössä tarjouskilpailuissa ja kehittämään ruokahankintojen toteutusta kotimaista luomu- ja lähiruoan käyttöä edistäväksi.

Valtioneuvosto on 10.9.2020 hyväksynyt periaatepäätöksen valtioneuvoston yhteisestä julkisten hankintojen strategiasta. Strategian yhtenä tavoitteena on lisätä vastuullisesti ja kestävästi tuotettujen raaka-aineiden ja ruokapalvelujen käyttöä julkisissa ruokahankinnoissa. Julkisten ruokahankintojen tulee noudattaa kokonaiskestävyyden periaatteita, kuten hyviä viljelymenetelmiä, eläinten hyvinvointia, ja elintarviketurvallisuutta, tukien samalla hyvää ravitsemusta ja terveyttä. Hankinnoissa on kiinnitettävä huomiota erityisesti kotimaisten raaka-aineiden käyttöön ruokapalveluissa. Linjauksessa kannustetaan lisäämään lähi- ja luomuruuan sekä kasvisten ja kalan osuutta julkisissa elintarvikehankinnoissa.

Periaatepäätöksen toimeenpanoon liittyen Motiva on päivittänyt maa- ja metsätalousministeriön toimeksiannosta oppaan vastuullisista elintarvikehankinnoista. Maa- ja metsätalousministeriön johdolla on lisäksi laadittu uusi opas vastuullisten ruokapalveluiden hankintaan.

Maa- ja metsätalousministeriö rahoittaa Vastuulliset ruokapalvelut -kehitysohjelmaa (Varuke), joka tukee julkisia ruokapalveluja tuottavia toimijoita toteuttamaan strategista ja konkreettista vastuullisuustyötä. Ohjelmassa mukana oleville ruokapalveluille laaditaan vastuullisuussuunnitelmat ja toimenpiteet niiden toteuttamiseen ja kokemusten pohjalta vastuullisuusmalli kaikille ruokapalveluille.

Maa- ja metsätalousministeriö rahoittaa Luomutetaan ruokapalvelut -hanketta (LuRu), joka edistää ruokapalveluiden luomun käyttöä mm. lisäämällä vuoropuhelua ja ymmärrystä luomutuotteista ja ammattikeittiöiden tarpeista luomutuottajien, tukkujen ja ruokapalveluiden välillä, ja auttamalla ruokapalveluita löytämään ruokalistalle uusia kotimaisia luomutuotteita. Ohjelmassa mukana oleville ruokapalveluille laaditaan "luomuistettu" esimerkkiruokalista ja toimenpiteet luomun käytön lisäämiselle. Kokemusten pohjalta laaditaan malli kaikille ruokapalveluille luomun käytön lisäämiseksi.

Ruoka Akatemia

Työtehoseura toteuttaa eduskunnan määrärahalisäyksellä ajanjaksolla 04/2022 – 12/2023 *Ruoka Akatemia* -nimistä hanketta. Ruoka Akatemian tavoitteena on lisätä suomalaisten päättäjien ja vaikuttajien ymmärrystä suomalaisesta ruokajärjestelmästä sekä luoda uudenlaista vuorovaikutusta. Akatemia-konseptiin kuuluu seminaaripäivä sekä 2 päivän kenttäjakso, jossa tutustutaan ruokaketjun eri toimijoiden toimintaan. Hankkeen valtionavustus on suuruudeltaan 150 000 euroa.

Vuoden 2022 määrärahalisäysten käyttö

Vuoden 2022 budjettiin sisältyi kolme hallitusohjelmalisäystä. Ohessa alla tiivis kuvaus hallitusohjelmalisäysten käytöstä:

- Elintarvikevienti (HO 2019). Määräraha on ohjattu Business Finlandin hallinnoimaan Food from Finland –ohjelman toteuttamiseen.
- Markkinatoimenpiteet, julkiset hankinnat, nimisuojatuotteet, brändityö (HO 2019). Määrärahaa on käytetty erityisesti hankintalähettilään ja periaatepäätöksen mukaiseen työhön ml. oppaiden valmistelu, koulutus-, ja muita tilaisuuksia (webinaareina) sekä viestintää vastuullisista elintarvikehankinnoista (kts. myös otsikko Luomu- ja lähiruoka, julkiset hankinnat ja ruokapalveluiden vastuullisuus).

- Ravitsemus, kouluruoka (HO 2019). Määrärahaa on käytetty palkkaamalla maa- ja metsätalousministeriöön määräaikainen kouluruokakoordinaattori valmistelemaan hallitusohjelman mukaista kouluruuan kehittämisohjelmaa.

Vuosi 2023

Ruokavirasto käynnisti kesällä 2022 hankehaun, jossa hallitusohjelman linjausten mukaisesti painopisteinä olivat: Laatujärjestelmät, Kestävyys peltokasvisektorilla, Sivuvirrat alkutuotannossa, Kasviproteiini ja kasvisruoka ruokapalveluissa ja Luomuosaamisen lisääminen. Hakemusten käsittely on käynnissä. Tavoitteena on rahoittaa vuoden 2022 lopussa ja 2023 alussa käynnistyviä monivuotisia hankkeita, joihin vuosina 2023-2025 tullaan sitomaan momentille osoitettavia määrärahoja.